

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 107, GOD. V, BEOGRAD, utorak, 18. JANUAR 2011.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Ilić, Tomislav Marković, Saša Čirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 15. februara

MIXER

Piše: Davor Beganović

NA TIJELU ISPISANI HIJEROGLIFI

Tri autorice emancipirane „književnosti“

Ustrajno i uporno, razmatrajući iste ili slične ideje, čitajući književne i filozofske tekstove, koristeći se promjenom kuta gledanja i tehnikom varijacije na temu, Jacques Rancière u posljednjih desetak godina ispituje promjenu književne paradigme koja se, po njegovu mišljenju, zbila potkraj osamnaestoga stoljeća da bi definitivnu potvrdu pronašla u etabriranju Flaubertove poetike u kojoj je slomljen primat „velikih povijesnih događaja“ a na njegovo mjesto stupila banalnost svakodnevnice. Tu promjenu Rancière, između ostalog, povezuje s medijalnom prekretnicom u kojoj poetika reprezentacije gubi na snazi a na njezino mjesto stupa... Što? „Emancipirana ‘književnost’ ima dva velika principa. Normama reprezentativne poetike suprotstavlja ravnodušnost forme prema njezinu sadržaju. Predodžbi o fikcionalnoj književnosti suprotstavlja književnost kao vlastiti modus jezika [...] Oba načela starome *mimesisu* usmenoga govora suprotstavljaju jednu umjetnost koja je isključivo umjetnost pisma. No time se pojam pisma udvostručava: ono može biti jezik proistekao iz načina tijela koje ga vodi i proizvodi; i obrnuto, ono može biti hijeroglif koji svoju ideju nosi na tijelu.“ (Rancière, *La parole muette*) Ova dvostrukost pisma, prema Rancièreu, vodi ka proturječnosti u samome tijelu književnosti, koju upravo zbog toga i piše u navodnim znacima, k tome da „književnost“ postane skeptička umjetnost u kojoj je uvijek već upisana sumnja u vlastitu smislenost. Ona je „umjetnost koja samu sebe ispituje, koja to istraživanje preobražuje u fikciju koja se igra mitovima, odbija njihovu filozofiju te sa same sebe, u ime te filozofije, skida odgovornost.“ (Isto)

EMANCIPIRANJE BEZ AGRESIJE

Dugotrajna borba koju je francuska književnost, uz pomoć njemačke klasične filozofije, vodila sama sa sobom od sredine 19. do početka 20. stoljeća nema pendanta u južnoslavenskim književnostima, sve do onoga momenta u kojemu su ratovi izazvani raspadom Jugoslavije doveli u pitanje niz mukotrpano izgrađenih paradigmi, počev od realističke, preko modernističke, pa sve do postmodernističke koju je, zapravo, tek rat inaugurirao u punoj mjeri. Skepsa je bila okrenuta prema drugim manifestacijama svijeta, ali autoskeptizam „književnosti“ bio je tabuizirani zabran u koji se nije smjelo, ni po koju cijenu, dirati. No rat je ukinuo još jedan tabu jugoslavenskih književnosti, rigidniji od apsolutizacije autonomije umjetnosti, onaj koji se povezivao s patrijarhalno nametnutim pravom na pismo. Naime, tek se turbulentnim zbivanjima s kraja 20. stoljeća i u zemljama nasljednicama Jugoslavije žensko pismo etabliralo kao relevantan i nemarginaliziran, bar ne apriorno, segment književne djelatnosti. Povučeni s margine ali zaokupljeni marginom, tako bi se u jednome paradoksalnome iskazu mogao opisati diskurz što ga potkraj prvoga desetljeća 21. stoljeća započiniju sustavno ispisivati spisateljice s područja bivše Jugoslavije. Autsajderska pozicija, s obzirom na književni establišment, zahtijeva odbacivanje ratnoga pisma, kao iskaza master narrativea, i prelazak na mikro-pripovijesti svakodnevnice koje, svojom pri-

vidnom minornošću, upravo generiraju skepsu književnosti prema samoj sebi, koje dovode u pitanje razdiobu sadržaja i forme koja ga mora pratiti, upisanu u samu strukturu književnoga teksta normativnom poetikom, te tako dovodi do cijepanja pisma u onome smislu što ga Rancière determinira kao aporiju same „književnosti“. Dragana Mladenović u *Rodbini* radikalno narativizira liriku, dovodeći u pitanje i samu njezinu opstojnost kao književnoga žanra, sličnim postupkom Ivana Perica u još neobjavljenoj zbirci *Terapija pera* (sam naslov ukazuje na terapijski kvalitet is-pisivanja) lirski diskurz dovodi u neposrednu vezu s konkretnim povijesnim zbivanjem (željezničkom nesrećom na pruzi Zagreb-Split), tek da bi ga vratila u sferu intimno-privatnoga. Istovremeno taj se traumatični događaj pokazuje kao veza s kolektivno-plemenskom prošlošću u kojoj se u pitanje dovodi upravo patrijarhalna struktura društva, zajednice koja počiva na nametnutome, oralnome, neutisnutome imenu oca. Na primjeru triju prozinskih spisateljica pokušat ću testirati valjanost Rancièreovih teza kao i promjenu paradigme koja se na

Ilustracije u broju: Lazar Bodroža, Gorski vijenac

području bivše Jugoslavije zbila potihom, bez sudskih procesa ili estetičkih osporavanja. Ulazak svakodnevnice u južnoslavensku prozu dio je neagresivnoga procesa, a interakcija pisma i tijela odredila ga je na odlučujući način, pri čemu su u kreaciji „još novije osjećajnosti“ (o onoj je novoj pisao Enver Kazaz u vezi s autofikcijom Tvrтка Kulenovića) odlučujuću ulogu odigrale autorice. Za razliku od muške, ženska proza, makar bila i osjećajna, ne nosi tragove sentimentalnosti. „Osjećajnost“ se može najbolje razumjeti kao emancipiranje bez agresije. U tome je i njegova snaga. Jer, oslobađanje ovdje protječe bez odbacivanja druk-

MIXER

Davor Beganović: Na tijelu ispisani hijeroglifi

CEMENT

Saša Čirić: Kino psorijaza

ARMATURA

Đerđ Serbhorvat: Srpski neokapitalistički ajvar u Budimpešti

VREME SMRTI I RAZONODE

Andreja Dugandžić: Komšinica
Predrag Lucić: Nož, žica, porodica

BLOK BR. V

Lazar Bodroža: Gorski vijenac

čijih modela oblikovanja pripovjednih tekstova. Njihovo se postojanje prešutno prihvaća, kao moment realnosti, ali se u odnosu na njih ne zauzima nikakav položaj. U takvome je poetičkome stavu sadržana nota blagotovorne samosvijesti. A njezin je mogućni rezultat čak i prihvaćanje od strane „autentičnoga“ ženskoga pisma vehemantno odbacivanih društvenih formi, čak i njihovo aranžiranje. Suština toga prihvaćanja nije u pokoravanju žene, već u shvaćanju da su i muškarci oni koji pate od stega društva koje je, na prvi pogled, bilo organizirano kako bi se upravo njima omogućila dominacija. U jednu riječ, preko novoga poimanja „literature“ generira se svijest u kojoj nema ni dobitnika ni gubitnika. U suvremenome je društvu „čovjek“ uvijek na gubitku.

NOMOS (NI)JE ZAKON

Stjecanje takvog tipa autonomije osobito je razvidno u slučaju Tanje Mravak. Pripovijetka *Karta* iz zbirke *Moramo razgovarati* (Algoritam Zagreb, 2010) paradigma je poetike zasnovane na ransijeovski shvaćenome odnosu pisma i tijela. Pripovjedna nit *Karte* sublimirana je u potezu kojim se briše jedan sadržaj kako bi se na palimpsestski prazno mjesto unio novi. Brisač tinte primjenjuje se na već iskorištenu autobusku kartu na kojoj je upisana jedna destinacija koju treba nadomjestiti drugom, onom na koju se doista i mora ići. U tim se potezima protupisanja sažimlje dilema nastavnice Dunje kojoj sutradan valja otputovati na posao u selo: kako se prošvercovati pored vozača u autobusu a da se pri tome mogućnost otkrivanja prevare svede na minimum? Kako, dakle, izbjeći sramotu raskrinkavanja vlastite neimaštine pred ljudima koji na društvenoj ljestvici stoje niže od predmnijevane elite jednoga društva? Pismo je sredstvo mimikrije, njegovim se novim nanosima prikriva istinski sadržaj, ali je simulakrum koji će na taj način nastati semantički nadređen prvotnome značenju, onom koje proistječe iz *nomosa* slova. No strategija pripovijedanja koju se ovdje primjenjuje nije ni izbliza tako jednostavna. Komplexni se odnosi kreiraju kontekstualizacijom koja, opet, priziva čin protupisanja, no ovaj put s drukčijim akcentom. Dok, naime, Dunja krši *nomos* falsificirajući putnu ispravu, njezin suprug Zlatko mu se pokušava povinovati tako što ispisuje molbu za posao. No za razliku od Dunje koja savršeno vlada, već po zakonima profesije, pravilima drugoga poretka, ortografskim, Zlatko ga krši tako što ne razlikuje pravilo velikoga i maloga slova. Upravo mu je zato brisač i potreban! Dodatna se napetost inducira i *mjestom* na koje se njegova molba upućuje – sudom kao kvintesencijom *nomosa*. „Muško“ pismo i „žensko“ pismo kolidiraju upravo u odnosu prema modelativnim socijalnim načelima. No između njih se, čime se situacija dodatno komplicira, uglavljuje načelo koje ne haje

ni za jedan ni za drugi oblik socijalizacije, već egzistira uklešteno između njih, u prostoru u kojemu *nomos* pisma ne igra nikakvu ulogu. Paradoksalno, upravo taj središnji položaj omogućuje medijalnu funkciju – riječ je o Mireli, kćerki bračnoga para. Ona, također, krši zakon, no njezin se čin odvija na drugoj stratifikacijskoj razini: naime, prijestup koji svjesno i buntovnički čini usmjeren je na podrivanje zakona „kulture“. Slušajući turbo-folk, i govoreći ekavski, Mirela ruši autoritet države u kojoj je takvo ponašanje ravno svetogrđu i podliježe sankcijama težim od krivičnog gonjenja. No njezin je prijestup bremenit značenjem i zbog paradigmatškoga sukoba koji se u njemu egzercira: onog usmenosti i pismenosti, kojega se projicira na samu liniju razdiobe kultura/nekultura, primitivizam/civilizacija.

U tome je smislu simbolička ekonomija koncentrirana u samome rascjepu između pisma i glasa metaforički prenesena na područje aktualne ekonomije. Kćerka ga razrješava tako što majci, koja pati i od veće besparice nego ona sama, daje savjet kako falsificirati kartu, ali to čini specifičnim oblikom pismenosti, porukom na mobitelu. Ekonomski rasap kao da kontraindicira ekonomiju samoga pripovijedanja. *Oikonomia*, uprava, uprava nad privatnim i javnim dobrima, umijeće dobra gospodarstva, koje se u aktualnoj političkoj situaciji Hrvatske preokrenulo u svoju karikaturu, pruža mogućnost drugoj *oikonomia*, upravi nad pripovjednim tekstom, da se profilira kao suprotnost onome što upropaštava, razara iznutra, stvara *raskole*. Nemoć jedne *oikonomia* nasuprot drugoj generator je melankolije. Doista, makoliko se figure Tanje Mravak punile bijesom prema svojem okolišu, eksplozija se toga bijesa, ipak, ne zbiva. Ona se kanalizira i pripitomljuje u, a ovo je odblesak konzervativizma u njezinoj prozi, ponešto narušenom ali ipak moćnom skladu obiteljskoga života. Generacijski i spolni sukobi izglađuju se razmjenom iskustava, dijeljenjem savjeta u obrnutom smjeru, od kćerke prema majci.

BEZ PISANIH TRAGOVA

Ludilo dobra knjiga Lamije Begagić iz zbirke *Jednosmjerno* (Fabrika knjiga, 2010) tematizira heteroseksualni odnos koji je determiniran repetitivnim kretanjem od rubova ka sredini jednoga mikrokozmosa. Ljubavnici se periodično sreću u motelima prema kojima se upućuju iz različitih pravaca, provode u njima propisani odsječak vremena da bi se po obavljenoj ritualu vraćali u fiksirane točke svoje svakodnevne egzistencije. Minimalističko pripovijedanje Lamije Begagić uskraćuje informacije koje bi omogućile točnije profiliranje figura, ostavljajući ih tako na rubu standardizirane i šematizirane generalizacije. Odlučujući ih se pripovjednim obratom, ipak, izvlači iz svijeta klišea. Ljubavnik pripovijeda sadržaj knjige, koju je nedavno pročitao, i u koju, svjesno ili nesvjesno, projicira elemente njihove veze, točnije zrnca sumnje koja indiciraju njezinu bezizglednost. Upravo moment stjecanja izuzetnosti jest ono što će ih nasilno vratiti u opće, jer Lamija Begagić ne može i ne želi dopustiti individualizaciju i osamostaljevanje. Te dvije komponente pružile bi makar potencijal sreće, ili zadovoljstva, a to su afekti za koje u njezinu narativnome svijetu nema mjesta. Zašto je tomu tako? Vidjeli smo kako se kod Tanje Mravak *nomos*, kao zakon pisma, dovodi u pitanje, destabilizira, ali ga se opet, u matrici pripitomljene konzervativnosti koja emanira iz slike nakraju skladne obitelji, vraća u njegov poželjni tok. Preljubnički par (tek se

naslućuje da je to oznaka koja se na njih može primijeniti) u *Ludilo dobra knjiga* obilježen je nemoralnim činom a njihova svijest da „griješe“ upisana je u operacijama skrivanja koje su nužne kako bi se sreli. No narativna ekonomija korigira ovu priču, i to upravo na razini odnosa usmenosti i pismenosti. Indikativno pojavljivanje pisma, predočenog u njegovoj formi *nomosa*, jest natpis *Vozila u kružnom toku imaju prednost*. Opaska pripovjedačice („Divna li je zemlja u kojoj znak treba pismeno obrazložjenje. Baš kao stvorena za ljude poput nas.“) tu se doimlje poput općega mjesta, semantički ispražnjenog, u funkciji popunjavanja rupe u pripovijedanju. Druga rečenica – kojom se ironija prema zemlji u kojoj pismo vlada nad ikonom, diskurzivna formacija nad nediskurzivnom, iskazana u prvoj, prevodi na razinu generiranja kolektiva, srodnosti otjelotvorene u „mi“ – pokazat će se inicijalnom točkom rascjepa. Jer u trenutku intime muškarac *prepričava* roman: eminentno literarni sadržaj medijalno se prevodi u oralni. *Nomos* pisma ustupa pred tradicionalističkim *nomosom* usmene, žive riječi. Rastanak je diskurzivno obilježen njezinom molbom da joj muškarac na bilo koji način pošalje ime knjige i pisca. Pripovjedačica traži *pismo*, ali ga ne dobiva. „Klimnuo je glavom i sjeo u žuti auto. Nikad nisam dobila mail, ni poruku. Nisam baš sigurna, ali mislim da ta knjiga nikada nije napisana.“ Završava li se sve tek na uskraćivanju informacije? Ne prejudicira li ono i uskraćivanje ostaloga, odluku napuštanja slijeđenja, nakraju besmislenih, rituala? Nije li rastanak upisan u muškarčevu odbijanju traga: olovke na papiru, odblesku slova na displeju?

PUTOVANJE U KAJNDURG

Lana Bastašić u *Drugoj liniji* (malenovine.com) okružuje pripovjedačicu znakovima na papiru, na plastici. Test za utvrđivanje trudnoće minimalistička je knjiga koju se posredno unosi u pripovjedni tekst, upravo na onome mjestu na kojemu započinje „sukob sa zakonom“. Ikonički simboli + i – izravna su manifestacija pisma koje poznaje samo dvije mogućnosti, koje ne dopušta kombinatoriku. Izričajna se minimalnost komada plastike nadomještava stvaranjem bogatoga okružja pisanoga materijala i literarnih asocijacija u kojima se priča odvija. Kavana u kojoj radnja započinje, i u kojoj se vrši test, zove se *Stari mornar*; „kolridžovski“, veli pripovjedačica, dok su najupečatljiviji predmeti u njoj plahte novina „presvučene po stolovima“. No tim se simboličko približavanje „pismu“ ne završava. Mjesto bijega od neželjene trudnoće pripovjedačica odabire čitanjem riječi

„grudnjak“ unutraške, a rezultat je pseudoegzotični Kajndurg kojega imaginira kao „proleterski gradić na pupku Austrije“. Ispisivanje te riječi posljednji je pokušaj odmaka od stvarnosti s kojom se mora suočiti. Ni ta stvarnost nije toliko udaljena od pisma koliko bi se moglo učiniti na prvi pogled. Naime, metaforička koju pripovjedačica bira kako bi je obilježila, generira suptilnu intrikaciju tjelesnoga-vantjelesnoga-znaka. Prisutnost je njezino tijelo; nametnuta prisutnost, vantjelesnost, „kuglica“, embrio utisnut na zidu uterusa; kuglica, točkica (drugi modus obilježavanja) „velika [je] poput birokratskog pečata“. U ovome se birokratskome pečatu presijava Rancièreov hijeroglif, utisnut u tijelo. U genetskome pečatu embrija, neželjenoga prodora vanjštine u središte ženskoga tijela, koncentriran je zapis tuđ njezinoj suštini, ne samo zato što je njegov parcijalni *ispisivač* „zao čovjek“. Odluka da se prekrši *nomos* i odbaci plod rezultat je refleksije koja se dobrim dijelom odvija na jezičkoj razini i koja teži da bude, ako ne u-pisana a ono bar o-pisana. Otuda stalno propitivanje pripovjedačice u vezi s kvalitetom iskaza koji se nude kako bi se predočila rubna, ekstremno traumatska situacija. Kao što je muškarac-„autor“ kuglice nedostojan svoje uloge, tako ni liječnik koji je „autor-diskurza-o-kuglici“ nije ništa drugo doli dio patrijarhalnoga *porotka*. Mehanički rječnik koji rabi (iščistiti, sastrugati) mora se oplemeniti neologizmima da bi, bar u izvjesnoj mjeri, postao podnošljiv osobi koja trpi. Otuda i riječ „sastružne ranice“ koju pripovjedačica kuje u situaciji čiste nužde, kao kreativno negiranje zakona fizičke prinude, fizičkoga nasilja kojemu je izložena. Savezništvo koje bi se moglo očekivati od strane medicinske sestre pretvara se, unatoč prividne sućuti, u svoju suprotnost. Savjet (tjeranje na „skrivanje sramote“) koji se nudi zapravo je priznanje poraza. Jesu li riječi pripovjedačice odstupanje pred neumitnom moći zakona svakodnevnice? „Plaćete zbog toga što vam je jedna medicinska sestra rekla da nikome ne kažete za svoju sramotu. Zato. Ali to je standardna procedura. Ništa se ne brinite. Sve je to prirodno. *Kiretom se iščisti zid vašeg uterusa.*“ Naravno da ništa nije *prirodno*! Ni u jednoj od tri analizirane priče. Ono što je prirodno jest da se neprirodnost sve analitičnije, i sve preciznije, probija do svijesti te postaje središnji dio percepcije zbilje u našim književnostima. Očito je to u „ženskome pismu“, najviše u njemu. „Rečenicu po rečenicu ukida se pripovjedni sklop kako bi se ispod banalne proze društvenih komunikacija i uobičajenih pripovjednih povezivanja učinila opipljivom poetska proza velikoga reda ili velikoga nereda.“ (J. Rancière, isto) ■

Ono što je Milošević oduvek želeo: Porodica na okupu

CEMENT

Piše: Saša Ćirić

KINO PSORIJAZA

Goran Petrović: *Ispod tavanice koja se ljuspa* (Kompanija Novosti, 2010)

Grešna mi duša, nikada nisam pisao o Goranu Petroviću. Kosmos mi je svjedok da ne bih ni sada, posebno ne o ovom naslovu s koga otpada šut, da NIN-ov žiri nije povukao crtu svojim najužim izborom.

PROZA U BAŠČI

Struktura romana Gorana Petrovića podseća na glavicu kupusa. U jezgru je priča objavljena u knjiži priča *Razlike* (2006), knjiži-rodonačelnici invazije *narodnjačke* literature na kioske. Protokom vremena oko jezgra zaglavinjali su i drugi listovi knjige: šta je bilo pre događaja opisanog u priči, šta je bilo posle tog događaja, šta se zbilo sa likovima do današnjih dana, šta je bilo mnogo pre opisanog a zapravo u suštastvenoj svezi sa pričom, te, finally, ko me sve zvao i prevodio i u kojim sam gradovima boravio.

Elem, Ginter Gras se zatamnenog dela svoje vermaht-biografije prisetio *ljušteći luk*, NIN-ovom žiriju zapalo je, eto, da brsti kupus. Što me instant asocira na kralja trgova i *srpske reči* i njegovu elektoralnu dilemu da li učestvovati na izborima gde koza čuva kupus. Uprkos činjenici da u NIN-ovom žiriju sede dvojica dugogodišnjih urednika Narodne knjige, veći-

na srpskih romanopisaca takvu dilemu nije imala. Izuzimajući *epistolarne apstinente*, Sašu Ilića i Sretenu Ugričića, ostalim spisateljima srbijanskim, hvala kolega Arseniću, van narodnjačkog kola, nije smetao taj suštinski sukob interesa, da im knjige procenjuju oni koji su godinama radili na opremi i promociji drugih knjiga čiji se autori i ove godine nalaze u konkurenciji, a nije im zasmetao ni taj konzervativno-desničarski ideološko-izdavačko-interesni miks *Pečata*, *Srpske reči* i počivše Narodne knjige. Čudi li, otuda, nekoga što u tzv. najužem izboru imamo poker dugogodišnjih autora Narodne knjige, dok u tzv. najširem izboru od 30 naslova svoje mesto nisu našli ni *Neznanom junaku* (koje su žirijatori ipak skrupulozno pročitali i odgovorno kaširali, jer pismo ne beše još stiglo na svoju adresu) ni *Vođa Aleksandra Novakovića*? Čudi li, na kraju, izbor Gordane Ćirjanić – tu kladionicu bi završili pre one sa parovima iz bugarskog fudbala.

Vratimo se glavici romana Gorana Petrovića. Eto prvog problema: znamo ne samo šta je ponukalo, već i ko je nabedio autora da posadi priču i krene da je zaliva, đubri, prska itd, ne bi li izrasla u veliki i lepi (pijačni) roman, za na tezgju i za kantar. Istina, lako je najvećima, o njih se uvek otimaču najveći. Bekove Večernje novosti ponudile su tezgju a u NIN-u plaknuli kantar, sastrugavši malo tegove. To sve znamo i ne smeta nam, para ide na paru i ko ima daće mu se. Ali ne znamo čemu. Čemu od jedne pričice natezati roman; prozne tvorevine koja će uprkos steroidima i implantima,

protetici i medijskoj pompi ostati ne više od frankeštajn-novele? Uzgred, ta navada da se sve što se objavi a ne zauzima ceo red ili ne popunjava celu stranicu proglasi romanom, u slučaju knjige *Ultramarin* Milete Prodanovića dobila je svoje karikaturalne razmere. Biografija o ocu, sećanje na zajednička putovanja po Italiji, spoj likovne kritike i ličnih impresija o slikama, freskama i pejzažima, dokumentarni zapisi o jednom ateljeu i jednoj epohi, može postati roman samo u kulturi pogubljenih merila čije geslo je davno definisala televizija Pink: „sve može, a što ne bi moglo“. Ne sumnjam da bi ovaj sastav NIN-ovog žirija za roman proglasio i knjigu *Besede i intervjui Milička Mijovića* i uopšte nemam dilemu da bi ova knjiga zbog uzbudljive elokvencije besednika doterala bar do šireg izbora.

KISELO I SLATKO

Jezgro jezgra priče Gorana Petrovića bio je jedan zamrznuti kadar – posetioci projekcije u kraljevačkom bioskopu „Sutjeska“ u trenutku saopštavanja da je J. B. Tito umro i ideja da se po rasporedu sedenja i profilu gledalaca napravi dubinski presek jedne provincijske sredine. Ideja k'o ideja, nije nezanimljiva, ali su se već u priči ispoljile maligne boljke koje su u skoro pa istoimenom romanu hipertrofirale. Imaginacijom Gorana Petrovića dominiraju predvidljivost i banalnost. Povrh toga, u ovoj priči i midget romanu, autor je nastojao da bude duhovit i satiričan, što je proizvelo zastrašujuć efekat na granici stomačnog virusa i posete deci ometenoj u razvoju, dakle, efekat jednog mučnog saosećanja i gnjecave sentimentalnosti. Na stranu benigna i neodređena satira à la *Ošišani jež* iz 90-ih ili u stvarnosnoj prozi toliko puta elaborirana provincijska tipologija u kojoj se zapravo najveća pažnja poklanja onima koji štrče, isključenima ili obeleženima: pijancima i beskućnicima, Romima, gradskim mangupima..., nekako mi je najteže pala duhovitost Gorana Petrovića. Recimo, lik partijca druga Avramovića. Njemu je ukočena ruka od silnog glasanja, po staroj partijskoj navici stalno sedi u prvom redu, pa i u bioskopu, ruka mu se podiže i pri projekciji filma, posle krštenja deteta se kod kuće žali da nije bilo rasprave o dnevnom redu i da niko nije vodio zapisnik. Ili, lik nabeđenog umetnika Erakovića koji misli da u bioskopu čuje andeoske glasove a zapravo mu to dobacuju lokalni mangupi Ž. i Z. I tako u nedogled. Taj spoj naivnosti i infantilne humoreske, provincijalne galantnosti i žalosnog nedostatka smisla za humor, prate dva tipa socijalne kritike. Jedan „raskrinkava“ zajedljivost, zavist i zlobu koju palanka izliva na one koji uspeju svojim zaslugama. Tako su nagršeni likovi obučara Laze Jovanovića koji je imetak stekao kupivši na licitaciji vagone rasparskih vojnih cipela u uložio ga u osnivanje najluksuznijeg hotela u Kraljevu i lik razvodnika bioskopa, Simonovića, koji ceo život provodi u 8 kvadrata i bez ikakve nadoknade uređuje prostran vrt oko bioskopa. Dakle, proza Gorana Petrovića voli dobre duše koje strada-

ju od nerazumevanja i pakosti okoline. Druga vrsta kritike je usmerena ka nosiocima istorijskog nasilja, nacistima kao i komunistima: i jedni i drugi masovno streljaju bez suda. Štaviše, i 90-te su našle svoje mesto u ovoj noveli, pa se pominje lik poslastičara Ibrahima koji je oteran iz grada iako se „uporno držao naše ćirilice“. Cigani se politički korektno nazivaju Romima, neki likovi stradaju i kao dobrovoljci na ratištu i kao ratni profiteri i od NATO kasetnih bombi (eto, za svakog ponešto).

U preseku sentimentalizma i humoreskizma, palanačke hronike po ukusu Milovana Vitezovića i Siniše Pavića i neutralne tematske nivelacije, nalazi se i jedna metafora (Petrovićev omaž nekadašnjem Hazaru u sebi). To je metafora o demokratiji, tj. Demokratiji, što je ime papagaja koji je kupljen u Carigradu. Njegovi vlasnici stradaju zbog njegovog imena, pod svim režimima i okupacijama, dvore ga i čuvaju ali papiga ni mukajet. Na kraju, tica ipak progovori: „Demokratija, povoljno“, nastupajući zajedno sa razbaštinjenim Simonovićem kao cirkuska atrakcija. Koliko je tu samo slojeva značenja zapretno; prof. Jerkov će imati hermeneutičkog posla makar do penzije.

POSLANICA

Goran Petrović nije autor, on je dijagnoza. Književni velikan po meri male Srbije, blago čedo parohijalne kulture koja se duhom vratila svojim kladencima a svakodnevicom carstvu malograđanstine i tajkunskog gazdaštva.

Pod šljivu ili dud, uz kačak kajmaka i staklenjak mučenice, seli smo na prag kuće na drumu. I malter na kući se ljuspa, put je izlokao. Sedimo na pragu, mezimo na pragu, mezimo i sitno pljućkamo preda se. Nebo visoko a lepo, beli svet daleko, neka ga potamo, nikad nam ništa dobro nije doneo. Pokoji namernik promine uz pomaže bog, mučenica greje i uznosi. Rano se smrkava, zrikavci zriču, rata nema još uvek, krpi se i pazi, namiruje se božije i carevo, čuva crkeno i mrtveno. Daće bog da bude i kad osvane. Žena je mirna i vredna, deca su poslušna i zdrava; sve je dobro. Na spasenije i dogodine ■

ARMATURA

Piše: Đerđ Serbhorvat

SRPSKI NEOKAPITALISTIČKI AJVAR U BUDIMPEŠTI

Nema još ni godinu dana otkako je u Budimpešti otvorena čevabdžinica. Nagnuli smo tamo i mi, emigranti koji nostalgijemo za ukusima iz otadžbine. Odličan kvalitet garantuju srpski kuvari, jedan od njih stigao je direktno iz Leskovca. U početku sam mu još i ja pomagao prevodeći, jer su konobarice Mađarice. Kasnije sam imao priliku da primetim da kuvari i konobari (ima ih poprilično jer radnja radi non-stop) među sobom komuniciraju na engleskom, pokušavajući da tačnije razumeju jedni druge. Pored brojeva jedva da koriste desetak reči.

Razumem ja da je engleski *lingua franca* poslovnog sveta. Ali primetio sam da se kuvari ne menjaju, dok je u krugovima konobarica velika fluktuacija, a ipak se naši srpski sunarodnici ne trude da nauče ni nekoliko mađarskih reči. Tako uvek iznova počinje natucanje jezika sa mađarskim pomoćnicima, koji naravno ne razumeju reč engleskog. A nekada je prvi zadatak trgovaca, emigrantskih preduzetnika bio taj da nauče dati jezik, čak i kada se radilo o najzavršenijem dijalektu.

Međutim, srpski kuvari još uvek rade balkanskim tempom, istina vlasnik čevabdžinice čiji se naziv vezuje za Montenegro, bolje se razume u to: nakon što je posao krenuo, ne samo što je proširio prostorije već je i cene podigao (otprilike duplo u odnosu na čevabdžinicu sličnog ranga u Novom Sadu). Čak se i ajvar posebno naplaćuje – jedna kašičica je 50 forinti, to jest oko 20 dinara.

Dok podređeni pokušavaju da se sporazumeju, crnogorski preduzetnik se već ponaša onako kako to čini i promućurni Mađar: ukoliko posao ide, bolje je što pre skinuti kajmak, ko zna šta će tu još biti. Zbog toga što se Mađarska zaglavila između

Istoka i Zapada, bez obzira na to što je već sedmu godinu član Evropske Unije. Pisci, intelektualci, političari, stručnjaci iz oblasti društvenih nauka, već vekovima se raspravljaju oko toga da li država više pripada Zapadu ili Istoku, ili je nekakav entitet koji stoji potpuno odvojen, koji ide nekim „trećim

putem“, možda nekakva država-skela, koja upravo spaja te dve strane. Pitanje je koji sistem vrednosti je blizak njenoj „duši“? Da li je sposobna da kao punopravni član Evropske Unije zapadna pravila ne samo izdeklamuje, već da ih i ispoštuje, odnosno da li mađarski narod ipak zahteva vođu sa čvrstom rukom, sigurno upravljanje, staranje, i iako zahteva demokratiju i tržišnu ekonomiju, neka to ipak bude onako kako je u Rusiji, to jest na Istoku? Nije slučajno što sada svako malo predsednika vlade Viktora Orbana porede sa Putinom. (Mada u ovome nema mnogo smisla.)

Mađarska je preuzela šestomesečno rotirajuće predsedavanje Evropskom Unijom, dakle prikladno je da svako bude evropskiji čak i od Evropljana. Rečju, parola ne nedostaje, svako se zaklinje u evropske vrednosti. Istovremeno, primećujem da je sve jače neprijateljstvo prema Zapadu, odnosno jednoj njegovoj specijalnoj podvrsti. Mađari su između 1945. i 1990. psovali Ruse okupatore, Azijate, i baš je Orban bio taj koji je prvi zahtevao povlačenje sovjetske vojske 1989. Vlada se sada suprotstavlja MMF-u i drugim zapadnim finansijskim institucijama, može se reći da zahteva njihovo povlačenje. Neće njima niko ni iz Brisela ni iz Vašingtona ni bilo odakle govoriti šta da rade. Razrezali su specijalne poreze, primorali sve da se iz privatnih penzionih fondova vrate u državni penzioni sistem i tako dalje. Ima samo jedna začkoljica: mađarska ekonomija i finansijski sektor u osnovi zavise od nemačke ekonomije, a stanovništvo, odnosno jezgro glasača (koje je Orbantom Fidesu omogućilo dvotrećinsku većinu) u naprasnoj uzrujanosti sada bi najviše volelo da se svako prljavo zapadno finansijsko ili drugo preduzeće tera iz zemlje, jer profit uvek nose sa sobom i ne brinu o narodu! Na šta liči to da jedan preduzetnik zadrži profit za sebe! Je l' se sme to?

Dobro da neće da najure najveće fabrike, kompanije (kao na pr. Audi ili T-com,) strane banke, ili derikože naroda, globalne lanec prodavnica – pa da sutradan otrežnjeni primete kako nema gde da se radi, nema gde da se kupi jeftin parizer (kao 1999. u Bačkoj, kada su u pojedinim selima pijane anti-NATO patriote polupale sve prozore na albanskim pekarama, pa se posle marni čudili kako nigde nema 'leba). Posebno je smešno to što danas Rusiji najviše namiguje ekstremna desnica, koja je ranije uzroke svih nevolja videla u ruskom komunizmu.

Obožavanje nezavisnosti simpatično je do određenog stepena, ali nakon nekog vremena ovakva politička kultura ima svoju cenu i, pored drugih stvari, može prerasti u megalomaniju (vidi: Istvan Bibo: *Beda malih istočnoevropskih država*). Odbijanje svega, kačenje sa svima, ima istorijsku tradiciju u Mađarskoj. Kuručka tradicija živi do danas: oni su bili (bivši) mađarski vojnici, pobunjenici i njihovi jataci, koji su se borili protiv Habzburga u 17. i 18. veku. Radije su se skrivali nego da pokušaju da se s bilo kime sporazumeju, radije su pustili da im protivnik sekirom razbije glavu nego da priznaju da je u pravu. I danas živi ova tvrdoglavost, koja je karakteristično povezana sa protestantskom (a ne katoličkom) tradicijom. (Ova verska podela ima značaja unutar mađarske konzervativno-desničarske političke elite, ali nije presudna.) Ali šta se u 21. veku može postići tim „kurućovanjem“? Pa, ne mnogo. Kuruci su svojevremeno pokušali da stupe u savez prvo sa Turcima a potom sa Francuzima (kao da su se graničili sa njima), a danas državni sekretar zadužen za kulturu – koji je inače bio izbeglica iz Transilvanije to jest Rumunije – traži poreklo i srodnike Mađara, dakle i buduće saveznike, negde u Kini.

Pohvalno je što su danas srpska i mađarska vlada u tako dobrim odnosima kakvi do sada nisu viđeni, kao i to da Mađarska čak snažno podržava priključivanje Hrvatske Evropskoj Uniji. Te dobre odnose opeva i hrvatska i srpska štampa. Nesumnjivo, zarad regionalne stabilnosti, to je odlična stvar. Konačno, ove narode ne povezuju kalašnji-

BETONJERKA
MESECA

**Ja sam privatno levičar,
ali kad sam s P-70 onda
sam desničar.**

Marko Krstić

kovi. Korak napred je i to što je formirana srpsko-mađarska mešovita komisija istoričara koja će ispitati zločine počinjene u Vojvodini tokom 1944/45. I konačno može da se okonča rat brojkama oko toga koliko Mađara su pogubili partizani, odnosno lokalni Srbi, želeći da se osvete za Novosadsku raciju iz 1942.

Naglašavam, to je sve pozitivno. Ali s druge strane, isterivanje ovih pitanja na čistac nakon 65 godina još nije do-

voljno Srbiji, jer ima još sličnih neraščišćenih pitanja, sve do slučaja hladnjača. I uzalud Mađarska obećava sve Srbiji (i Hrvatskoj), ne vredi to mnogo kod velikih moćnika Evropske Unije. Štaviše, ništa. A naročito sada, kada zbog zakona o medijima u Budimpeštu svakoga dana pristižu oštre kritike iz Berlina, Pariza, Brisela. Ukoliko Srbija zaista želi da se umiri, onda ne bi škodilo da se formira i jedna srpsko-nemačka komisija istoričara, koja bi ispitala šta se dogodi-

lo 1944. sa vojvođanskim Nemcima, koje još uvek pritiska kolektivna krivica.

Blefje, dakle, u tome kako se i šta govori u Budimpešti, a da u Srbiji u to poveruju. A Berlin ume da nagradi gestove, ukoliko želi, a ima i moć da to učini. Onako kako bih i ja nagrađivao, to jest više išao u čevabdžinicu, kada mi ne bi posebno naplaćivali ajvar, pošto misle da ovde i onako niko ne zna kakav je običaj u Srbiji ■

Prevela s mađarskog Sandra Buljanović

VREME SMRTI I RAZONODE

Piše: Andreja Dugandžić

KOMŠINICA

Istočno od mene
je Srbija
U njoj žive
Srbi i Srpkinja.
Sinovi i kćeri Dušanove

Srbija je centar Balkana
Mi smo svi Srbi.
Srbija je Kosovo
Srbija je do Tokija
Srbija je nož žica
Srebrenica
Srbija je grobnica.

Srbija je bombardovanje
Srbija je kad kažeš
Sami smo sebe
Srbija je istočno

Srbija je Evropa
Francuzi su Srbi.
Četnici su Srbi
Partizani su Srbi

Srbija je ponosna.
Srbija je pobjeda.
Srbija je Obrenovića kuća
Srbija je kurac
veliki lepi kurac

Srbija je crni Đorđe
Srbija je žena
Cigan
lgbt
Srbija se izvinjava.
Ne u njeno ime!

Srbiju su karali
Turci
Švabe
Amerikanci
Srbija je kurva
Belosvetska

Srbija se preziva
Milošević Karadžić mladić
- udato tadić
Srbija je Đinđića ubica.
Ćosiću kume izgore ti kesa

Srbija je Exit
Otpor brate
Peti oktobar
Srbija je srpski film

Srbiji je dao bog
Srbija je kvantum vrline
Srbija, srbija iznad svega
Srbija se sviđa sebi.

Volim srbiju
volim rat
ako nije naslijeđeno
nije savršeno
srbija je krst
srbija je Dayton
Srbija je Hag
sto hiljada mrtvih
srbija je Bosna u egzilu

srbija se kreće
srbija ide
napred, napred
srbija srbima
srpska srbima
bosni sekira ■

(iz pesmarice Milorada Dodika)

*Ono što je konstanta je permanentna
ljubav ljudi prema Republici Srpskoj,
bez nje nema ni porodičnog života.*

Milorad Dodik u intervjuu Radio-televiziji Republike Srpske

Ako nemaš ujne, tetke, teče,
Oca, majke, brata ni deteta,
Nemaš roda, ali imaš sreće:
Imaš svoga krvnog entiteta.

Pa ti Dodik i keva i čale,
Kozarac ti i Keraterm braća,
Svud po Srpskoj nikle seje male:
Srebrenica, Omarska, Manjača...

Republika Srpska širi grane,
Porodičnog stabla buja krošnja,
Familiju spajaju lijane
Prepletene ko narodna nošnja.

Nastala je, kažu, na zločinu...
Ko ponovi tu podvalu drsku,
Da ga steraš u lepu majčinu
Ko u lepu Republiku Srpsku ■

Lazar Bodroža: Gorski vijenac

BLOK BR. V

